

A JOGOS VÉDELEM ÉS A KÖZPÉNZEK KAPCSOLATA*

Pándi Gergő¹

A jog a közpénzeket a közéletben betöltött szerepükre, illetve kiemelkedő értékükre tekintettel különböző eszközökkel védelemben részesíti. A közpénzek komplexitására tekintettel ilyen eszközök gyakorlatilag minden jogterületen találhatóak, hiszen csak így lehet a hatékony védelmet biztosítani. Ennek megfelelően a büntetőjog területén is találhatóak különböző közpénz védelmi eszközök, amelyek közül mindenképpen kiemelendők azok a különös részi törvényi tényállások, amelyek vagy kifejezetten a közpénzek ellen elkövetett cselekményeket rendelik büntetni² vagy pedig általánosságban a vagyon elleni bűncselekményeket.³ Ezeken túl pedig említhető a jogos védelem jogintézménye, amely álláspontom szerint szintén alkalmas lehet a közpénzek védelmére.

Védett jogtárgy-e a közpénz?

Az előbbi állításom igazolásának érdekében elsődlegesen azt kell megvizsgálni, hogy a közpénzek érdekében fejthető-e ki jogos védelmi cselekmény. E kérdés megválaszolásához a jogos védelem büntető kódexben meghatározott fogalma nyújt segítséget. Ez ugyanis meghatározza, hogy melyek a védett jogtárgyak, azaz melyek azok az értékek, amelyeket a jogalkotó a jelentőségüknél fogva olyan fontosnak tart, hogy azok veszélybe kerülése esetén engedélyt ad a jogos védelmi helyzetben való fellépésre. A törvény értelmében ezek a következők: saját, illetve más vagy mások személye, javai vagy a közérdek.⁴

Tekintettel arra, hogy a közpénzek alatt az állam közjogi bevételeit, az állami vagyon hasznosításából származó bevételeket és az állami gazdálkodó által előállított javakért fizetett díjakat értjük,⁵ így megállapítható, hogy a közpénzek érdekében lehet jogos védelmi helyzetben cselekedni. Az előbbi fogalomból ugyanis egyértelműen következik, hogy a közpénzek valójában más javai, hiszen azok az állam tulajdonában vannak, azaz máséi, illetve vagyonnak minősülnek, azaz a javak körébe tartoznak.⁶ Megjegyzem a közpénzek adott

* DOI 10.21867/KJK/2018.1.8.

¹ Pándi Gergőt, egyetemi hallgató, DE ÁJK

² Ezek a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) XXXIX. Fejezetében szereplő költségvetést károsító bűncselekmények.

³ Ezek a Btk. XXXVI. Fejezetében szereplő vagyon elleni bűncselekmények.

⁴ Btk. 22. § (1) bekezdés

⁵ Zsugyel János (2009): *A közpénzügyek nagy kézikönyve*. Budapest: Complex Kiadó, 44. old.

⁶ Finkey Ferenc (1914): *A Magyar Büntetőjog Tankönyve*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadó vállalata, 209. old.

esetben minősülhetnek a saját, más vagy mások javainak is, ugyanis bár a közpénzeknek magánszemély nem lehet a tulajdonosa, ám azokat birtokolhatja, így pedig e minőségében jogos védelmi cselekményt a maga érdekében fejthet ki, illetve az ő érdekében is lehet jogos védelmi cselekményt végrehajtani. Tekintettel azonban arra, hogy ilyen esetekben valójában egy egyszerű, vagyon elleni támadás esetén kifejthető jogos védelmi cselekményről beszélhetünk – amelyben a vagyon közpénz jellege teljességgel irreleváns –, így a továbbiakban az ilyen esetekkel jelen tanulmányban nem foglalkozom.

A közpénzek közösségi jellegére tekintettel egyébként akár a közérdek védelmében történő fellépés is szóba jöhet.⁷ A közpénzek sérelmére elkövetett bűncselekmények kifejtésének vagy folytatásának megakadályozása ugyanis nem csak az egyén, hanem az egész közösség érdeke is, amely a közérdekből történő jogos védelmi cselekmények sajátja.⁸ Megjegyzem, hogy álláspontom szerint a közérdek érdekében minden bűncselekmény esetén kifejthető a jogos védelem, ugyanis a köz érdeke az, hogy egyáltalán ne történjen bűncselekmény.

A jogos védelem feltételeinek érvényesülése

A Btk. értelmében a jogos védelmi helyzet létrejöttéhez szükséges, hogy a védett jogtárgy ellen legyen egy intézett jogtalan támadás, vagy a védett jogtárgyat egy a jogtalan támadás veszélyével közvetlenül fenyegető helyzet veszélyeztesse. Ez a közpénzekkel kapcsolatban azt jelenti, hogy az a személy nem lesz büntethető, aki egy olyan a közpénzek ellen irányuló diszpozíciószerű magatartás⁹ elhárítására törekszik, amelynek a rövid időn belüli megvalósulásának reális lehetősége fennáll,¹⁰ vagy amely már éppen bekövetkezik, vagy folyamatban van.¹¹

Ezen feltételek teljesülésének nyomon követése azonban meglehetősen bonyolult a közpénzek esetén. Ezeknek a felhasználása ugyanis többnyire még a transzparencia ellenére is csak nehezen követhető, így pedig annak a megítélése is nehézkes, hogy az adott közpénz felhasználása megvalósít-e egy a közpénzek ellen intézett támadást, vagy azokat közvetlenül fenyegető helyzetet. Talán még ennél is nehezebb azonban annak a megállapítása, hogy az elhárító cselekmény meddig minősül időszerűnek, azaz mettől minősül egy adott helyzet a

⁷ Bartha Ildikó - Horváth M. Tamás (2017): Hol kezdődjön a közpénzek védelme? In: Horváth M Tamás, Bartha Ildikó, Varga Judit (szerk.): *Honnan hová? A közpénzek védelméről*. Debrecen: Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 11-21. old.

⁸ Belovics Ervin - Nagy Ferenc - Tóth Mihály (2015): *Büntetőjog I. Általános Rész*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 225. old.

⁹ Földvári József (2006): *Magyar Büntetőjog Általános Rész*. Budapest: Osiris Kiadó, 135. old.

¹⁰ Ujvári Ákos (2009): *A jogos védelem megítélésnek új irányai*. Budapest: Ad Librum Kft., 72. old.

¹¹ Mészáros Ádám (2015): *A jogos védelem elvi és gyakorlati problémái*. Budapest: Országos Kriminológia Intézet, 54. old

közpénzeket közvetlenül fenyegetőnek és mikortól válik a közpénzek ellen intézett támadás befejezetté. Abban az esetben ugyanis, ha a védelmi cselekmény nem az előbbi intervallumon belül történik, akkor az elkövetője az időszerűség hiányára tekintettel válik büntethetővé válik.¹²

A szükségesség és a szükséges mérték

A jogos védelmi cselekményekkel kapcsolatban a 4/2013. számú BJE határozat további feltételként megköveteli azt is, hogy az elhárítás legyen szükséges. Ez a BJE – egyébiránt a jogirodalom által mai napig vitatott – megfogalmazásának értelmében azt jelenti, hogy az elhárítás akkor szükséges, ha jogtalan támadással szemben kerül kifejtésre, illetve, ha az a lehető legenyhébb rendelkezésre álló védekezési mód.¹³ Ezentúl a BJE azt is előírja, hogy a szükségességen belül vizsgálni kell azt is, hogy a cselekmény a szükséges mértéket nem lépte-e túl, azaz a régi terminológia szerint¹⁴ az elhárító cselekmény arányosnak minősült-e. A Kúria véleménye szerint ugyanis magából a szükségességből is levezethető az arányosság, hiszen csak az a cselekmény szükséges, amely arányos, azaz amely nem okoz nagyobb sérelmet, mint amelyet a jogtalan támadás okozott volna.¹⁵ Ezzel kapcsolatban megjegyzem, hogy szerencsésebbnek tartanám, ha az arányosság kritériumát a szükségességtől külön vizsgálná a bíróság, ugyanis álláspontom szerint egy védekezés akkor is lehet szükséges, ha nem arányos.¹⁶

Az előbb részletezettekre tekintettel azonban kijelenthető, hogy az elhárító cselekmények tekintetében továbbra is értékelni kell azt, hogy azok arányosak voltak-e, ugyanis csak abban az esetben lehet megállapítani, hogy egy elhárító cselekmény a szükséges mértéket nem lépte túl, ha az elhárító cselekmény arányos volt az elhárított cselekménnyel. Ebből kifolyólag a kialakult arányossági szabályok továbbra is érvényesülnek a jogos védelem körében. A következőkben erre tekintettel a vagyonvédelem esetén érvényesülő általános arányossági szabályokat fogom bemutatni, ugyanis a közpénzek védelmében kifejtett cselekmények esetén is ezek lesznek az irányadók a közpénzek vagyoni jellege miatt.

A vagyonvédelemmel kapcsolatos arányossági szabályok vizsgálata azonban meglehetősen bonyolult. Ennek oka, hogy az elhárítás ilyenkor is rendszerint

¹² Ujvári (2009): i.m. 117. o.

¹³ 4/2013. számú BJE 1. pont

¹⁴ A szükséges mérték gyakorlatilag megfeleltethető a 4/2013. számú BJE hatályba lépése előtt alkalmazott arányosság követelményének.

¹⁵ 4/2013. számú BJE 1. pont

¹⁶ Például, ha valaki egy kis értékű lopás elhárítása érdekében a támadót a nála lévő késsel halálosan megszurja, akkor ezen cselekményének szükségessége annak ellenére sem vitatható, hogy az nyilvánvalóan nem arányos.

erőszakos, személy elleni cselekménnyel történik, azaz ilyenkor különböző jogi tárgyak feszülnek egymásnak, hiszen a vagyoni elleni támadásokkal szemben személy elleni támadások állnak.¹⁷ A jelenleg uralkodó nézőpont szerint az eljáró bíróságoknak ezt a bonyolult helyzetet úgy kell feloldania, hogy az arányosságot a büntetési tételek egybevetésével vizsgálja meg.¹⁸ Eszerint az elhárítás akkor jogszerű, ha az elhárító cselekmény büntetési tétele nem nagyobb, mint a támadó cselekmény büntetési tétele. Álláspontom szerint azonban ez nem tökéletes megoldás, ugyanis ez esetben a jogalkalmazó azzal a fikcióval él, hogy a védekező tisztában volt azzal, hogy a támadó cselekménye milyen büntetési tétellel fenyegetett és ennek függvényében ő milyen fokú elhárító cselekményt fejtethet ki. Ez pedig egy abszurd elvárás, amely a közpénzek elleni támadások esetén még inkább igaz, hiszen ezek esetén a védekező többnyire azzal sincs tisztában, hogy mekkora összegre követnek el bűncselekményt, így nyilvánvalóan azt sem tudja mérlegelni, hogy milyen mértékű elhárítás a még megengedett. Úgy vélem, hogy ezek miatt az lenne a legjobb megoldás, ha a bíróságok bár a büntetési tételekből indulnának ki, ám azoktól az eset körülményeitől függően indokolt esetben eltérhetnének.

A közpénzekkel kapcsolatos támadások esetén egyébiránt kijelenthető, hogy igen jelentős összegekről van szó, így az élet kioltásával járó cselekmények kivételével¹⁹ gyakorlatilag bármilyen elhárító cselekmény arányosnak tekinthető ezek védelmének érdekében. Megjegyzendő azonban, hogy jelenleg eléggé képlékeny, hogy a valóságban milyen elhárító cselekmények jöhetnek szóba ekörben, ugyanis semmilyen precedens sem áll a rendelkezésünkre egyelőre. Ennek ellenére nem nehéz elképzelni ilyen cselekményeket, még akkor sem, ha valószínűtlennek is tűnik, hogy egy ilyen elhárító cselekmény eredményes lenne. Az eredményesség azonban nem is feltétele a jogos védelemnek, így pedig álláspontom szerint akár egy tüntetésen elkövetett rongálás is értékelhető jogos védelemként. Így például, ha bejelentenek egy közpénzből finanszírozott megállapodást, amelyből az látszik, hogy a közpénzeket ezáltal akarják bűncselekmény útján megszerezni, akkor a megállapodás megkötéséig tartott tüntetésen elkövetett rongálások akár jogos védelemként is értékelhetők.

4. Vélt jogos védelem a közpénzek elleni támadások esetén

Végezetül a vélt jogos védelmet kell megemlíteni, ugyanis a közpénzek esetén gyakran fordulhat elő, hogy valaki abban téved, hogy a közpénzekkel

¹⁷ Kormos Erzsébet (2000): Jogos védelem vagyoni elleni támadás esetén. In: *Ügyészek lapja*. 7. évf., 1. sz., 7. old.

¹⁸ Belovics Ervin (2007): Gondolatok a jogos védelem körében kifejtendő védelmi cselekményről. In: *Rendészeti Szemle*. 55. évf., 7-8. sz., 118. old.

¹⁹ A 4/2013. számú BJE ugyanis kötelező érvennyel kimondja, hogy a javak elleni cselekmény elhárítása a támadó életének kioltását nem eredményezheti.

kapcsolatban bűncselekményt követtek el.²⁰ Ilyenkor azonban az egyébként büntetendő cselekményt kifejtő személy vélt jogos védelmi helyzetben van, hiszen a valóságos helyzet téves felismerése folytán követ el egy bűncselekményt, azzal a céllal, hogy ő a közpénzeket megvédje. Éppen emiatt az ilyen cselekményt kifejtő személy a tévedésére tekintettel annak ellenére sem lesz büntethető, hogy egyébként nem volt jogos védelmi helyzetben. Megjegyzem azonban, hogy a hatályos szabályozás²¹ hibás e tekintetben, hiszen az csak akkor engedi az ilyen okból történő felmentést, ha valaki abban téved, hogy ellene van támadás. A jogintézmény szelleméből azonban kitűnik, hogy ez egyszerű jogszabály szerkesztési hiba, így pedig vélt jogos védelmi helyzetben lehet az is, aki abban téved, hogy más vagy mások ellen követtek el bűncselekményt.

Összességében tehát, bár elsőre különösen hangzik, mégsem annyira nehéz elképzelni, hogy valaki a közpénzek megóvása érdekében jogos védelmi cselekményt fejtson ki. Éppen ezért úgy vélem, hogy az e tanulmányban kifejtettek alapján egyértelműen megállapítható, hogy a jogos védelem is tekinthető a közpénz védelem egyik büntetőjogi eszközének. Fontos azonban azt is hangsúlyozni, hogy a témában további – főként gyakorlati – kutatások is szükségesek, ugyanis csak ekképpen lehet feltárni azt, hogy pontosan mely cselekmények értékelhetők a közpénzek védelmében kifejtett jogos védelmi cselekményeknek. A témával tehát foglalkozni kell, ugyanis – csakúgy, mint a jogos védelem valamennyi területén – itt is sok még a tisztázatlan kérdés.

Felhasznált források:

- Bartha Ildikó - Horváth M. Tamás (2017): Hol kezdődjön a közpénzek védelme? In: Horváth M Tamás, Bartha Ildikó, Varga Judit (szerk.): Honnan hová? A közpénzek védelméről. Debrecen: Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 11-21. old.
- Belovics Ervin (2007): Gondolatok a jogos védelem körében kifejthető védelmi cselekményről. In: *Rendészeti Szemle*. 55. évf., 7-8. sz., 105-123. old.
- Belovics Ervin - Nagy Ferenc - Tóth Mihály (2015): Büntetőjog I. Általános Rész. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.

²⁰ Ennek az oka a már említett módon az, hogy a közpénzek felhasználása nehezen követhető nyomon.

²¹ 4/2013. számú BJE 5. pont

- Finkey Ferenc (1914): A Magyar Büntetőjog Tankönyve. Budapest: Grill Károly Könyvkiadó vállalata.
- Földvári József (2006): Magyar Büntetőjog Általános Rész. Budapest: Osiris Kiadó.
- Kormos Erzsébet (2000): Jogos védelem vagyon elleni támadás esetén. In: *Ügyészek lapja*. 7. évf., 1. sz., 5-17. old.
- Mészáros Ádám (2015): A jogos védelem elvi és gyakorlati problémái. Budapest: Országos Kriminológia Intézet.
- Ujvári Ákos (2009): A jogos védelem megítélésnek új irányai. Budapest: Ad Librum Kft.
- Zsugyel János (2009): A közpénzügyek nagy kézikönyve. Budapest: Complex Kiadó.
- A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
- 4/2013. számú BJE határozat